

Z historie a současnosti univerzity

Postoj vysokých škol k maturitní zkoušce

ŠARKA DAŇHELOVÁ

Maturitní zkoušky ve školském systému ČR

Osobitě místo v procesu středoškolského studia má jeho ukončení tzv. maturitou a zároveň získání dokladu o ukončení středoškolského studia v podobě maturitního vysvědčení.

Pojem *maturita* je odvozený z latinského slova *maturitas* a znamená zralost, dospělost. Proto se také maturitní zkoušky někdy nazývají zkouškami dospělosti, *maturitami*.

Maturitní zkoušky v našem školském systému formálně uzavírají (ale nejen v něm, nýbrž i v řadě dalších národních školských systémů) středoškolské vzdělání. Jestliže se v poslední době dostaly maturity do popředí pozornosti odborníků, kteří diskutují jak o jejich současné prestiži, tak i o jejich významu z hlediska přístupu k vysokoškolskému studiu či jako formálního předpokladu pro výkon určitých profesí, je to nepochybně svědectvím skutečnosti, že nijak nejde o problém okrajový. Mimo jiné také proto, že nejširší veřejnost stále považuje maturitní zkoušky za nedílnou a neodmyslitelnou součást středoškolského studia, za jeho zcela logické a žádoucí uzavření, a že jakýkoliv zásah do jejich systému by nepochybně byl provázen značnými ohlasy nejen v odborné, ale i v rodičovské a nejširší veřejnosti.

V současné době je jednou z hlavních funkcí maturitní zkoušky ověřit vědomosti a zručnosti žáků v rozsahu učiva určeného učebními osnovami a plány a připravenost používat tyto poznatky při dalším studiu nebo při odborných činnostech, na jejichž výkon se připravují.

Maturitní zkoušku je možno chápat jako jistou generální prověrku toho, co se žáci naučili v průběhu svého středoškolského studia. Je to zkouška, která uzavírá určitý úsek vzdělání a vypovídá o tom, jak v něm žáci byli úspěšní, v jaké míře disponují vědomostmi a dovednostmi, které vymezily pedagogické dokumenty.

Problém je v tom, že naše dnešní maturity jsou organizovány jako zkoušky klauzurní, jednorázové, časově striktně omezené. Jsou to zkoušky ryze individuální, nepřipouštějí se jakékoliv formy spolupráce. Hodnotí se při nich hlavně správnost, přesnost a úplnost reprodukováných poznatků.

Protože se v nich klade důraz na zapamatované vědomosti, vzdaluje to maturitní zkoušku přirozenému využití a aplikaci získaných vědomostí. Je chybou, že maturitní zkouška není koncipovaná tak, aby u žáků byla rozvinuta způsobilost orientovat se v nezvyklých situacích, analyzovat podstatu různých problémů, řešit je přiměřenými prostředky, efektivně získat informace a originálně jich využívat.

Standardizovaná část maturitní zkoušky

Aby maturita umožňovala rozvoj těchto tzv. operačních způsobilostí, byla konkurence schopná v evropském regionu a zároveň zaručovala, že její absolvent má jisté základní schopnosti, vědomosti a dovednosti, je třeba přistoupit k tzv. standardizované části maturitní zkoušky. Tuto standardizovanou část maturity je možno vymezit jako jisté požadavky, které byly stanoveny ministerstvem školství, z množiny vědomostí, schopností a dovedností společných pro odborný a gymnaziální vzdělávací středněškolský program.

Kromě výše uvedené definice je možno metodu standardizace charakterizovat ještě jiným způsobem. Jde o centrální zadávání maturitní zkoušky. Předpokládá se, že je to metoda, kterou lze problém budoucí podoby ukončení studia na středních školách řešit. Při dnešní liberalizaci vypovídací hodnota známek na maturitním vysvědčení na obdobných typech středních škol není dost dobře srovnatelná. Každý, kdo bude v budoucnu držet v ruce certifikát s garancí státu, by měl mít jistotu, že známky zaručují srovnatelnou kvalitu vzdělání, ať se jedná o jakoukoliv střední školu.

Maturitní zkoušky v současné době procházejí, ale do budoucna ještě budou procházet celou řadou změn, které by měly zajistit zvýšení jejich objektivitu, zvýšení úrovně a vypovídací schopnosti této zkoušky a v neposlední řadě srovnatelnost výsledků zkoušky výstupu středních škol stejného typu, ale i výstupu v jednotlivých předmětech. Souhrnně na následujících řádcích uvádím ty změny, které již byly uvedeny do praxe:

- posílení písemného způsobu examinační;
- ředitelé uvážlivěji zvažují zavádění volitelných maturitních předmětů, které svým obsahem nesouvisejí s některým z povinných předmětů učebního plánu;
- žáci, kteří z nějakého důvodu požadují vykonání maturitní zkoušky z předmětu nesouvisejícího s povinnými předměty, mají možnost vykonat tuto zkoušku jako dobrovolnou maturitu;
- učitelé sami v rámci objektivitu se snaží maturitní zkoušení prodloužit z 15 na 20 minut.

Změny, o kterých se teprve do budoucna uvažuje:

- maturitní zkoušky by měly mít stejné zadání pro všechny studenty čtvrtých ročníků středních škol;

- způsob vyhodnocení státní části zkoušky by měl probíhat centrálně;
- maturitní zkoušky by měly být zároveň i zkoušky přijímacími na vysokou školu; tomuto kroku však vysoké školy nejsou příliš nakloněny;
- jmenování předsedů maturitních komisí bude centrální, ne ze sousední školy, ale z jiného okresu;
- jeden ze členů zkušební maturitní komise by měl být pracovník vysoké školy s příslušnou aprobační nebo inspekční;
- maturitní ústní zkouška bude ve složení čtyř předmětů: český jazyk, cizí jazyk, přírodovědný a společenskovědní předmět. Tato kombinace maturitních předmětů však s sebou přináší jistý problém. Vyžaduje buď studenty s vysokou všestrannou inteligencí, kterých je omezený počet, nebo značně nízké maturitní požadavky, což je v rozporu s tím, co se od nových maturit vyžaduje.

Důvody, vedoucí ke změnám maturitních zkoušek

Co se týče důvodů, které vedou ke změnám současných maturit, je jich hned několik.

- Prvním, a ne nevýznamným důvodem pro zavedení standardizované části maturitní zkoušky je snaha o uznání naší české maturity v evropském regionu. Tento fakt by umožnil našim středoškolákům možnost pokračovat ve studiu na evropských univerzitách, popřípadě i na jiných zahraničních školách.
- Český školní systém je, alespoň co se týče vzniku škol, poměrně liberální. Víceletých gymnázií, rodinných škol a obchodních akademií vznikla celá řada a je všeobecně známo, že jejich kvalita je velmi rozdílná. Zastánci státní maturity tvrdí, že omezovat školy při vzniku je velmi problematické, stejně jako zasahovat do průběhu výuky. Stát však by měl mít možnost pohlídat si kvalitu absolventů a garantovat, že maturita z různých škol skutečně představuje srovnatelné znalosti a dovednosti.
- Maturity na různých druzích škol jsou postaveny u nás před zákonem na stejnou úroveň. Všichni maturanti mají právo přihlásit se na vysokou školu nebo na vyšší odbornou školu. Je ovšem absurdní srovnávat náročnost maturity na učilišti či rodinných školách s úrovní na gymnáziu. Každý druh školy má totiž jiný cíl.
- Stát se v budoucnosti nemůže vzdát kontroly kvality vzdělání, protože se stalo, že při uplatňování přímého vlivu zaměstnavatelů na tvorbu vzdělávacího programu došlo k úzké specializační přípravě na úkor obecnějšího základu vzdělání. A důsledkem této akce je stále se zvyšující nezaměstnanost a nízké možnosti rekvalifikace.

- Na některých středních školách (rodinné školy) došlo k různým excesům, kdy byl problém najít smysluplný maturitní předmět. Tato situace by se do budoucna už neměla opakovat.
- Absolvování vzdělávacích programů středních škol zatím stále znamená dosažení určitého stupně vzdělání, který stát garantuje, tedy i financuje. Pokud stát nezíská na konci jedné vzdělávací etapy rozumné, spolehlivé a srovnatelné výsledky, pak jen stěží může daňové poplatníky, jež zastupuje, přesvědčit o tom, že peníze nevydal zbytečně.
- Maturity během několika let ztratily tradiční podobu státních zkoušek, což se negativně odrazilo hlavně na jejich kvalitě. V kontextu liberálního společenského vývoje přešly v roce 1991 v souvislosti s přijetím vyhlášky O ukončení studia na středních školách významné pravomoci do rukou ředitelů středních škol. V následujících letech pokračovalo posilování pedagogické autonomie, což pro školy představovalo možnost vytvářet vlastní učební plány nebo samostatně navrhopvat osnovy celých předmětů. Toto uvolnění nakonec vedlo k situaci, že dokonce i provádění kontroly na výstupu je ve vlastní režii školy. Posilování pedagogické autonomie je pochopitelně žádoucí, ale vlastní kontrola na výstupu je trvale nepřijatelná.
- Je povinností MŠMT stanovit výstupní standardy v jednotlivých předmětech středoškolského studia a kontrolovat jejich plnění na základě předem stanovených a srozumitelných kritérií. Další povinností MŠMT je také ze splnění nebo neplnění těchto standardů vyzovovat striktní závěry vůči školám nebo jednotlivým vyučujícím. Povinností MŠMT je také o tomto procesu informovat veřejnost.
- Kontrola absolventů je významná informace v procesu sebeevaluace na středních školách.
- Je třeba eliminovat rozdíly v úrovni zkoušky na jednotlivých školách.

Vztah vysokých škol k maturitní zkoušce ve světě a v ČR

Nedořešenou otázkou procesu standardizace maturitní zkoušky je kromě maturit na středních odborných školách i vztah této státní maturity k přijímacímu řízení na vysoké školy. Maturity by měly doznat takových kvalitativních změn, aby je vysoké školy mohly využít při přijímání nových studentů. Dnešní podoba maturit je totiž pro jednotlivé fakulty víceméně nezajímavá, a proto vysoké školy upřímně vítají snahu MŠMT co nejrychleji zjednat nápravu. Je však třeba podotknout, že ani věrohodná zkouška deklarující skutečně získané znalosti nebude nikdy znamenat ztrátu práva fakulty rozhodnout, zda studenta přijme, či nepřijme.

Měli bychom se snažit přiblížit ke koncepci maturity, která v mnohých vyspělých zemích pro studenta představuje vstupenku na VŠ neboli kva-

lifikační předpoklad ke studiu. Přijímací řízení by se pak mohlo konat jen na uměleckých školách, kde talentové zkoušky hrají významnou roli. Na druhé straně by ovšem také logicky znamenalo, že maturita bude náročnější a že ji tedy nemůže získat každý.

Reakce vysokých škol na standardizovanou a tudíž lehce srovnatelnou maturitu, která by zjednodušila její přijímací řízení, je rozdílná. Na jedné straně fakulty považují za klad, že když stanoví například podmínku nezbytnou pro studium na jejich fakultě maturitu z cizího jazyka, mohly by si být jisté znalostmi studenta. Na druhé straně VŠ chápou myšlenku standardizovaných maturit jako nemístný zásah do svého přijímacího řízení a tím do svých akademických svobod.

Evropské země uplatňují velmi rozdílná kritéria při přijímání studentů na univerzity.

- Některé státy uplatňují model jediné jednotné celonárodní zkoušky, jejichž výsledek ukazuje způsobilost přijetí na různé specializace vysokých škol. Uvedená metoda hodnocení přípravy budoucích studentů vysokých škol je běžná v Belgii, Francii a Německu.
- Dalším způsobem hodnocení přípravy studentů na vysokoškolské vzdělávání je zohlednění takových kritérií, jako jsou známky z posledního ročníku střední školy. Tento způsob je charakteristický pro švédský školský systém. V našich poměrech tuto metodu hodnocení využívají především technické vysoké školy.
- V USA, kde je velmi rozmanitý systém vzdělávání, uskutečňuje se hodnocení uchazečů o vysokoškolské studium prostřednictvím všeobecných testů akademické způsobilosti. Tento model se v Evropě neuplatňuje.
- Zohlednění zkušeností z praxe je typické pro Holandsko, tam se však se stává důležitým faktorem v hodnocení budoucích vysokoškolských studentů.
- Ve Francii a Itálii může být každý absolvent maturitní zkoušky automaticky přijat na univerzitu. Znamená to však, že v prvních dvou ročnících je odliv studentů 40-50%.

Mezi jednotlivými státy jsou podstatné rozdíly a zatím se nenašel uspokojivý univerzální systém přijímání uchazečů k vysokoškolskému studiu.

Přijímací zkoušky si naše vysoké školy organizují především proto, že jejich kapacity neodpovídají obrovskému zájmu a je proto nutný výběr uchazečů. Vysokým školám je jasné, že žádné přijímací řízení nedá úplně objektivní informaci o kvalitě studenta. O kvalitě studenta se vysoká škola studenta přesvědčí až v průběhu studia. Stejně tak i byť sebevíce objektivní maturita neřekne, zda se uchazeč na studium skutečně hodí.

Ke zrušení přijímacích zkoušek na VŠ dojde pravděpodobně tehdy, až pomínou kapacitní problémy škol a až bude navíc vytvořen takový středoškolský evaluační systém, který díky svým kvalitám přesvědčí vysoké

školy, že se na něj mohou spolehnout. Není tím myšleno pouze uznání maturit, ale jedná se o celý vzdělávací proces. Já sama se domnívám, že tato situace ještě dlouho nenastane.

Odborníci z řad pedagogů, kteří se podílejí na tvorbě státní maturitní zkoušky, chtějí nový model maturit začít zkoušet i s vědomím, že VŠ budou i nadále pokračovat ve svém stylu přijímání studentů ke studiu. Jsou totiž pevně přesvědčeni, že jakmile se nový systém zavede, vysoké školy přijdou na to, že zohlednit standardizovanou část maturity je pro ně výhodné a usnadní jim práci.

Vlídny postoj k maturitám by univerzitám nejen usnadnil práci s přijímacím řízením, ale pomohl by i studentům, kteří se chystají na zahraniční školy. V cizině totiž platí jedna zásada, a to ta, že respektují-li středošolský certifikát domácí univerzity, není důvodu, proč ho neuznat také cizím uchazečům. Starosti studentů s obhajováním svého vzdělání v zahraničí by tak odpadly.

Závěrem

V tomto krátké příspěvku jsem se snažila popsat problém, který se pravděpodobně dříve či později dotkne každého z nás nebo členů našich rodin. Standardizace maturit je složitou a dlouhodobou záležitostí. Na tomto procesu musí participovat všechny subjekty, kterých se ukončování studia na středních školách týká, tedy i akademičtí pracovníci vysokých škol.

Jsem proto velmi potěšena, že Masarykova univerzita v letošním roce přistoupila k organizaci Testu studijních předpokladů pro přijímací zkoušky na své fakulty (výjimku tvoří pouze Fakulta sociálních studií, která však obdobný test pro své uchazeče ke studiu organizuje společně se vzdělávací společností SCIO). Test tohoto typu nahrazuje právě standardní část maturitní zkoušky a dává rovnou šanci pro všechny uchazeče o vysokoškolské studium.

Redakci Universitas došlo

Jiří Macháček: Břeclav-Pohansko V. Sídlištní aglomerace v lesní školce. Digitální katalog archeologických pramenů. Masarykova univerzita v Brně, 2002

Antonín Malach: Rozvoj podnikání a profesní organizace podnikatelů. Sborník ze stejnojmenné konference s mezinárodní účastí, konané 10. října 2002 v Brně. MU v Brně, 2002

V. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník referátů z kolokvia pořádaného

katedrou regionální ekonomie a správy ESF MU v Brně, Pavlov, 26. až 28. června 2002. Masarykova univerzita v Brně, 2002

Soubor příspěvků prací a výsledků vědeckovýzkumné činnosti učitelů Katedry financí. Masarykova univerzita v Brně, 2002

SPFF BU, řada anglistická, S 8, Masarykova univerzita v Brně, 2002

SPFF BU, řada archeologická M 7, Masarykova univerzita v Brně, 2002